

بررسی تطبیقی جرم‌یابی جرائم سازمان یافته در نظام عدالت کیفری فرانسه و ایران

مرتضی نجفی^۱، علی رحیمی^۲

از صفحه ۹۵ تا ۱۱۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۶/۲۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۸/۱۷

چکیده

این پژوهش به منظور بررسی شیوه‌های جرم‌یابی جرائم سازمان یافته در کشور فرانسه و ایران انجام شده است. هدف آن کاربردی و به روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، مقالات و سایتهای علمی و ابزار گردآوری اطلاعات آن فیشبرداری بوده است. یافته‌های این تحقیق نشان داد در نظام حقوقی کشور فرانسه برای جرم‌یابی جرائم سازمان یافته یک رویکرد افتراقی در ق.آ.د.ک نسبت به تحقیقات دیگر جرائم در نظر گرفته شده و ساختارهای نهادی متفاوت برای جرم‌یابی و با اختیارات خاص در سازمانهای مجری قانون از جمله پلیس قضایی و ژاندارمری ایجاد شده است. علاوه بر این در وزارت کشور فرانسه سه واحد جدا جدا برای مقابله با جرائم سازمان یافته و تروریستی و ضد مافیا مشغول به کار هستند. پلیس فرانسه برای جرم‌یابی جرائم سازمان یافته می‌تواند از روشهای مختلفی از قبیل نفوذ، نظارت، شنود، نصب تجهیزات، استفاده از جاسوسان و ... استفاده کند. با توجه به نتایج تحقیق می‌توان نتیجه گرفت که مرتکبان جرائم سازمان یافته نسبت به سازمانهای پلیسی در استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و متخصصان علمی پیشی گرفته و کارایی نهادهای ملی و بین‌المللی را خدشه‌دار کرده‌اند؛ لذا با روشهای سنتی و مرسوم نمی‌توان این گونه جرائم را جرم‌یابی کرد و استفاده از روشهای جدید مناسب با پیشرفت فناوری و گروه‌ها و سازمانهای جنایی برای سازمانهای پلیسی و ایجاد تغییرات قانونی و ساختاری ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. استفاده از تجربیات دیگر کشورها از جمله فرانسه در این راستا می‌تواند رهگشای برخی از مشکلات در این زمینه در کشور ما باشد.

واژگان کلیدی

جرم‌یابی، جرائم سازمان یافته، سازمانهای جنایی، فرانسه، ایران، پلیس

۱. استادیار گروه کشف جرائم دانشگاه علوم انتظامی امین. رایانامه: mn_iri@yahoo.com

۲. دانشجوی دکتری جرم‌یابی دانشگاه علوم انتظامی امین (نویسنده مسئول). رایانامه: armin322@mihanmail.ir

۱. مقدمه

جرائم سازمان یافته به رفتار مجرمانه ارتكابی توسط گروه‌هایی اطلاق می‌شود که به شکل منسجم و متشکل گرد هم آمده‌اند و قصد آنها کسب فواید مالی است (میرمحمد صادقی، ۱۳۷۷، ص ۱۹۱). تشکیل سازمانهای جنایی برای کسب سود از طریق ارتکاب جنایات و خشونت از موضوعات مهمی است که در سده اخیر نمود و بروز یافته و توجه جرم‌شناسان، جامعه‌شناسان، سیاستمداران و حقوقدانان را به خود جلب کرده است و هر طیف با نگاه خود به مطالعه آن پرداخته‌اند؛ ولی هنوز ابهامهای زیادی در مورد پیشگیری از تشکیل و توسعه سازمانهای جنایی، ادامه حیات آنها و چگونگی اقدامات تحقیقی و شناسایی ساختار و اعضای آنها و جرم‌یابی جرائم ارتكابی آنها وجود دارد؛ هر چند مشخص کردن محدوده جرائم سازمان یافته و انواع فعالیتهای آنها به علت ماهیت پنهان و زیر زمینی بودن آن کار آسانی نیست (هندیانی، ۱۳۹۴، ص ۳۷) و بدون تردید روند جرائم سازمان یافته، سیر صعودی دارد (کی نوبل، ۲۰۰۷، ص ۱۵).

مرتکبان این جرائم به وسیله و ابزار خاصی مقید نیستند و از همه ابزارها برای رسیدن به اهداف سازمان مشروط به موافقت مقامات بالاتر استفاده می‌شود. توسل به خشونت و ترور، قتل پلیس، قضاوت و فساد از جمله پرکاربردترین ابزارهای سازمانهای مجرمانه برای آسان‌سازی رفتار مجرمانه است (بوسارد، ۱۹۸۸، ص ۱۰۳) و به دلیل استفاده از ابزار ساده و پیچیده با ترکیبی از خشونت و فساد، جرم‌یابی جرائم سازمان یافته را با مشکلات مضاعفی رو به رو کرده است.

در جرم‌یابی این جرائم باید تمامی روشها و شیوه‌ها و ابزار و تجهیزات پیشرفته مورد تأیید قانون و هم‌چنین ظرفیت همکاریهای بین‌المللی، معاهدات و مقررات کنوانسیونهای مربوط مورد توجه سامانه‌های حقوقی قرار گیرد. استفاده از تجربیات دیگر کشورها بویژه کشورهایی که دارای نظام حقوقی پویا و منسجم‌تر برای مبارزه با جرائم سازمان یافته هستند، می‌تواند راهگشای برخی از مشکلات در زمینه جرم‌یابی این گونه جرائم باشد؛ لذا این تحقیق به منظور بررسی عنصر مادی جرائم سازمان یافته و شیوه‌های جرم‌یابی آن در کشور فرانسه به توصیف و تحلیل قوانین و مقررات، ساختار نهادهای جرم‌یابی جرائم سازمان یافته و بررسی سایر منابع مرتبط با این موضوع در آن کشور به صورت تطبیقی با کشور ایران خواهد پرداخت و پیشنهادهایی برای نظام حقوقی ایران دارد.

۲. اهداف پژوهش

۱. بررسی عنصر مادی جرم سازمان یافته در نظام حقوقی فرانسه و ایران

۲. بررسی تطبیقی ساختار نهادهای جرم‌یابی جرائم سازمان یافته و روابط و تعامل آنها با

یکدیگر

۳. بررسی تطبیقی شیوه‌های جرم‌یابی جرائم سازمان یافته در دو نظام حقوقی

۳. سوالات پژوهش

۳-۱. سؤال اصلی

- جرم‌یابی جرائم سازمان یافته در کشور فرانسه و ایران چگونه است؟

۳-۲. سوالات فرعی

۱. جرم سازمان یافته در نظام حقوقی فرانسه و فرانسه چیست؟

۲. ساختار نهادهای جرم‌یابی جرائم سازمان یافته در کشور فرانسه و ایران چگونه است؟

۳. شیوه‌های قانونی جرم‌یابی جرائم سازمان یافته در کشور فرانسه و ایران چیست؟

۴. پیشینه پژوهش

• میلانی و همکاران (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان "عملکرد نظام حقوقی ایران در رویارویی با جرائم سازمان یافته" با هدف رویکرد نقش نظام حقوقی ایران را در جهت مقابله با این جرائم به صورت توصیفی و تحلیل انجام داده، و به این نتیجه رسیده‌اند که در نظام حقوقی ایران ماده ۱۳۰ قانون مجازات اسلامی تنها به ذکر سردستگی در گروه‌های مجرمانه اشاره کرده است و آن را اگر عمل ارتكابی دارای جنبه افساد فی‌الارض یا محارب باشند با برخورد شدید کیفری رو به رو ساخته و به غیر از قانون مبارزه با قاچاق انسان هنوز سیاست کیفری خاصی متناسب با این نوع از جرائم مورد توجه قرار نگرفته است.

• علیزاده و همکاران (۱۳۹۵) تحقیقی با عنوان "بررسی جرائم سازمان یافته با تأکید بر قاچاق مواد مخدر و راهکارهای پیشگیرانه آن" با هدف شناسایی مصادیق و ارکان تشکیل دهنده جرائم سازمان یافته، نهادهای بین‌المللی کنترل کننده مواد مخدر و نیز گزارشی از وضعیت مواد مخدر با هدف ارائه راهکارهای علمی و عملی به منظور پیشگیری و کاهش این گونه جرائم انجام داده و به این نتیجه رسیده‌اند که اسناد بین‌المللی، جرائم سازمان یافته را تعریف نکرده است و کنوانسیونهای متعددی در این زمینه به اقدامات مؤثر در مبارزه با قاچاق سازمان یافته مواد مخدر اقدام کرده‌اند و سازمانهای بین‌المللی متعددی در زمینه مبارزه با قاچاق سازمان یافته فعالیت دارند و اقدامات بازدارنده به منظور جلوگیری از ورود مواد مخدر به کشورها در مرزهای خاکی، هوایی و گمرکی باید انجام شود.

• میرکمالی و همکاران (۱۳۹۳) تحقیقی با عنوان "نقش اسناد هویتی در پیشگیری از جرائم سازمان یافته" با هدف بررسی نقش این اسناد در پیشگیری کنشی و واکنشی از جرائم سازمان یافته انجام داده و به این نتیجه رسیده‌اند که با تولید و استفاده اسناد با ضریب امنیت زیاد و غیرقابل خدشه و جعل در نقش پیشگیری کنشی و با ضمانت اجرای کیفی از سوء استفاده از تمام مدارک هویتی (نه تنها شناسنامه) در پیشگیری واکنش از جرائم سازمان یافته نقش بسزایی ایفا می‌کند.

• هندیانی (۱۳۸۹) پژوهشی با عنوان "شناخت تهدیدات ناشی از جرایم سازمان یافته علیه امنیت عمومی جمهوری اسلامی ایران" با هدف شناسایی تهدیدات ناشی از این جرایم برای امنیت عمومی کشور انجام داده و به این نتیجه رسیده است که مهمترین تهدید ناشی از جرایم سازمان یافته، انواع قاچاق است و مهمترین ویژگیهای جرایم سازمان یافته را به ترتیب اولویت شامل ابزار حمایتی، فعالیتهای مجرمانه، سازمان بزهکار و انحصارطلبی تعیین کرده است.

• حاجیانی ابراهیمی (۱۳۸۴) تحقیقی با عنوان "جرائم سازمان یافته، مفهوم، الگوها و تأثیرات آن بر ثبات سیاسی" با هدف تجزیه و تحلیل مفهوم، ابعاد و الگوهای نظری جرائم سازمان یافته و تأثیر آن بر ثبات سیاسی انجام داده و به این نتیجه رسیده است که جرم سازمان یافته از نظر جرم‌شناسان و نهادهای پلیسی و بین‌المللی تعاریف مشابهی دارد و در دو سطح داخلی و بین‌المللی فعالیت دارند و الگوهای نظری متفاوتی برای درک رفتارها و ساختارهای آنان از جمله الگوی کرسی و لمپه ارائه کرده و این نوع جرائم بر ثبات سیاسی کشورها تأثیرگذار است.

• الکساندر کوپاتادزه (۲۰۱۰) در رساله دکتری خود با عنوان "انتقال پس از انتقال" انقلابهای رنگی و جرائم سازمان یافته در گرجستان، اوکراین و قرقیزستان با هدف بررسی رابطه سیاست و جرائم سازمان یافته پرداخت و به این نتیجه رسید که انقلاب در این سه کشور بر جرائم سازمان یافته تأثیرات متفاوتی گذاشته است. انقلاب در قرقیزستان و اوکراین بر سازمانهای جنایی فائق نیامد و این در حالی است که در گرجستان در جهت مهار جرائم سازمان یافته پیشرفتهایی حاصل شده است.

۵. مبانی نظری پژوهش

۵-۱. مفاهیم و اصطلاحات

الف. جرم سازمان یافته

از جرم سازمان یافته تعاریف زیادی ارائه شده به طوری که وان لمپ^۱ بیش از صد تعریف از جرائم سازمان یافته با عنوان تحقیقات جرائم سازمان یافته آورده است و به دلیل ابعاد وسیع و متغیرهای آن در بیان تعریفی جامع و پذیرفته شده بر مشکلات آن تأکید می‌کند (آلوم و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۱). در برخی از کشورها و نظامهای حقوقی از این نوع جرم تعریفی تاکنون ارائه نشده است؛ لذا از تعریف موجود درباره جرم سازمان که توسط جرم‌شناسان و حقوقدانان ارائه شده است به تعدادی از آنها در ذیل اشاره می‌شود:

۱. جرم سازمان یافته "جرمی است که شاخص تدارک و ارتکاب آن، تشکیلاتی روشمند است که اغلب برای مابشران آن امکانات معاش فراهم می‌کند" (ژان بوریگان، ۱۳۷۶، ص ۳۱۶).

۲. جرم سازمان یافته "جرمی است که منافع آن فقط عاید مابشران (مرتکبان عنصر مادی جرم) نمی‌شود، بلکه بیشتر منافع عاید هم‌هنگ‌کنندگان و به اصطلاح یقه سفیدها می‌شود که غالباً مرتکبان حتی شناخت کافی از آنها ندارند" (سلیمی، ۱۳۸۲، ص ۱۷۷).

۳. جرم سازمان یافته "زمانی رخ می‌دهد که گروه‌هایی که عمدتاً بر تحصیل منافع غیرقانونی متمرکز شده‌اند از آن بهره می‌برند (فینات، ۱۹۹۸، ص ۲۶).

۴. جرم سازمان یافته "فعالیت غیرقانونی با انگیزه اقتصادی است که توسط گروه، انجمن یا ارگانی مرکب از دو یا چند شخص ارتکاب می‌یابد که خواه به طور رسمی یا غیررسمی، سازمان یافته باشند" (گزارش دادستانی کل کانادا در مورد جرائم سازمان یافته، ۱۹۸۸، ص ۵).

در نظام حقوقی کشور ما تاکنون از جرم سازمان یافته تعریفی ارائه نشده است و صرفاً در ماده "۱۳۰" قانون مجازات اسلامی به عنوان "سردستگی ارتکاب جرائم" اشاره، و تشدید مجازات در چنین حالتی را پیش‌بینی کرده است.

ب. سازمانهای جنایی

در مورد سازمانهای جنایی نیز با توجه به گستردگی انواع تشکیلات آنها تعاریف متعددی به عمل آمده است که با توجه به همین ویژگی، امکان تعریف واحدی از سازمانهای جنایی وجود ندارد ولی برخی از تعاریف به شرح ذیل است:

۱. سازمان جنایی "پدیده‌ای است غیر ایدئولوژیک مرکب از تعدادی افراد با روابط متقابل که بر مبنای سلسله مراتب شکل می‌گیرد و حداقل سه رده متمایز در آن هست که هدف آن جلب

منفعت و قدرت با اشتغال به فعالیتهای مشروع و غیرمشروع است و مسئولیتهای کلیدی ممکن است بر حسب روابط خویشاوندی یا دوستی و یا صرفاً مهارت تقسیم شود" (ابادینسکی، ۱۹۹۴، ص ۶).

۲. سازمان جنایی "به مجموعه ساختاری هماهنگ و سازمان‌یافته از اشخاص اطلاق می‌شود که معمولاً به اهداف فرعی و وسایل غیرقانونی برای جمع‌آوری سرمایه اتکا می‌کند" (مشالوسکی، ۱۹۸۵، ص ۳۶۸).

۳. گروه جنایی "گروهی دارای ساختار تشکیلاتی مرکب از سه نفر یا بیشتر است که برای مدت زمانی موجودیت می‌یابد و هماهنگ با هدف ارتکاب یک یا چند جرم شدید است" (تلخیص از بند الف ماده دو کنوانسیون پالمو).

۴. سازمان پلیس بین‌الملل (اینترپل) سازمانهای جنایی را به چهار گروه تقسیم‌بندی کرده است:

الف. گروه‌های مافیایی که دارای سلسله مراتب، مقررات و قوانین داخلی و گروهی هستند؛ مثل انواع کارتلهای کومبیا، یاکوزا در ژاپن و ترادیا در چین که این گروه‌ها بسیار با تجربه و منسجم هستند و ستاد فرماندهی و مرکزی مشخص و الگوی تشکیلاتی خاص دارند. ب. گروه‌های با تشکیلات حرفه‌ای که اعضای آن در یک یا دو فعالیت غیرقانونی فعال هستند؛ اما فعالیت آنها محدود است.

پ. گروه‌های جنایی قومی که توسط گروه‌های مهاجر تأسیس می‌شوند و با زبان و سنتهای قومی به تشکیلات خود پوشش می‌دهند و در زمینه فحشا، قمار، مواد مخدر و اسلحه فعالیت می‌کنند. این گروه‌ها بافت سنتی دارند و خیلی سریع رشد می‌کنند؛ مانند ترایاد که قبلاً به صورت سری و سیاسی و برای براندازی دولت چین تأسیس شد و اکنون در هنگ کنگ و تایوان فعالیت می‌کند.

ت. گروه‌های تروریستی: عملیات تروریستی از لحاظ سبک و روش کار مانند جرائم سازمان یافته در قالب شبکه‌ای و سازماندهی شده، تحقق می‌یابد با این تفاوت که انگیزه آنها کسب سود نیست بلکه عاملان آن کسب قدرت سیاسی را هدف خود قرار می‌دهند (حاجیانی، ۱۳۸۴: ۴۹۵). درباره علل، عوامل و چگونگی فعالیت گروه‌های مجرمانه، شبکه‌های مجرمانه و سازمانهای جنایی، نظریه‌های گوناگونی از دهه هفتاد میلادی تاکنون مطرح شده است. از آنجا که شناخت این نظریه به جرم‌یابان در شناخت انگیزه‌ها و شخصیت مجرمان و بستر فعالیت آنها کمک شایانی ارائه می‌کند به اختصار به مهمترین آنها اشاره می‌شود:

نظریه تشکیلاتی: این نظریه ایجاد سازمانهای جنایی و فعالیتهای مجرمانه آنها را نتیجه تقاضای کالاها و خدمات مورد نیاز مردم می‌داند که به شکل مجاز تأمین نمی‌شود (مالوری، ۱۳۹۲، ص ۷۸)؛ برای مثال زمانی که به بررسی تعداد افراد مصرف‌کننده مواد مخدر یا هر کالای دیگری در جوامع می‌پردازیم و نیازهای آنان به صورت قانونی و رسمی تأمین نمی‌شود و مقررات نیز هرگونه معاملات و عرضه کالاها و خدمات مورد تقاضای آنها را ممنوع اعلام نموده است، افرادی با تشکیل گروه‌های غیرقانونی و با ارتکاب رفتار غیرقانونی به دنبال کسب سود فراوان ناشی از تأمین تقاضای این بخش از جامعه هستند و پیوسته به فعالیتهای خود ادامه می‌دهند و در این راه روز به روز تجربه‌های جدیدی به دست می‌آورند و ضمن استفاده از شگردهای گوناگون از جمله خشونت، و متخصصان در رشته‌های مختلف اعم از اقتصاد، سیاست، فناوری و دیگر تخصص‌های مورد نیاز را به استخدام خود در می‌آورند و در این زمینه از سازمانهای مجری قانون پیشی می‌گیرند.

نظریه بازدارندگی: این نظریه با این فرض مطرح می‌شود که گروه‌های تبهکار سازمان یافته، خطر دستگیری و مجازات را در نظر بگیرند. طبق این نظریه با تهدید به مجازات می‌توان مانع ارتکاب به جرم و جنایت شد؛ اما شمار کمی از افراد، که آنها هم خلافکاران همیشگی هستند، مرتکب بیشتر جرائم می‌شوند و اعضای گروه‌های سازمان یافته آن را به حساب نمی‌آورند و این به دلیل آسانگیری دادگاه‌ها و نبود منابع در جهت تحقیقات و دستگیری خلافکاران عمده است (مالوری، ۱۳۹۲، ص ۸۱). این نظریه بر این عقیده متکی است که تصویب قوانین مجازات در جهت بازدارندگی همه افراد از ارتکاب جرائم بویژه مرتکبان جرائم پیچیده کارایی ندارد.

نظریه ماورا: این نظریه بر این تأکید دارد که سازمانهای جنایی بشدت پویا و ترمیم‌پذیر هستند و حتی بعد از اعمال راهبردها و دخالتهای مؤثر نهادهای مجری قانون قادر به شکل‌گیری دوباره هستند. این سازمانها شبکه‌ای هستند و همین مسئله به آنها اجازه می‌دهد تا با ساختارهای سیاسی و اقتصادی پرنفوذ و دیگر گروه‌های قدرتمند سازمان‌یافته متحد شوند و به حیات و شکوفایی خود ادامه دهند. هم‌چنین آنها از پیشرفتهای فناورانه و عصر جدید تجارت و ارتباطات جهانی به نفع خود استفاده می‌کنند (به نقل از مالوری، ۱۳۹۲، ص ۸۳).

۶. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش به منظور بررسی سیاست جنایی کشور فرانسه و ایران درباره جرم‌یابی این گونه جرائم در نهادهای پلیسی، امنیتی و در کل سامانه عدالت کیفری، انجام شد که تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی و توسعه‌ای، کاربردی است که به روش کتابخانه‌ای و ابزار گردآوری داده‌ها

فیش برداری است و پس از جمع‌آوری اطلاعات لازم از منابع شناسایی شده به توصیف و تحلیل آنها پرداخته شد.

۷. یافته‌های پژوهش

۷-۱. ماهیت جرم سازمان‌یافته در نظام حقوقی فرانسه و ایران

الف. در فرانسه

در قوانین جزائی کشور فرانسه ضمن اینکه سازمان‌یافتگی ارتکاب جرائم را تعریف کرده، آن را جزء اوضاع و احوال تشدید، دانسته و در ماده ۷۱ - ۱۳۲ ق. مجازات آن کشور جرم سازمان یافته را توصیف کرده و مقرر داشته است: "تشکیل یک دسته سازمان یافته به مفهوم قانونی، هرگونه تشکیل گروه یا هرگونه تمایل به ایجاد آن با هدف تهیه مقدمات است که به وسیله یک یا چند عمل مادی نسبت به یک یا چند جرم مشخص می‌شود." در واقع قانونگذار فرانسوی با آگاهی از تأثیرات زینبار جرائم گروهی، شبکه‌ای و سازمان یافته نسبت به جرائم انفرادی، بدون توجه به اینکه تعداد خاصی از افراد این گروه مباشرتاً در عملیات اجرایی شرکت کنند که چه بسا تعدادی از افراد گروه به عنوان معاون جرم نقش داشته باشند نه به عنوان مباشر و شریک در عملیات اجرایی، صرفاً همکاری چند نفر با همدیگر را که در ارتکاب جرم نقش داشته باشند، واجد سازمان یافتگی دانسته و تشدید مجازات برای آن تعیین کرده است؛ لیکن رفتار ارتكابی اعضای گروه اعم از مباشر، شریک و معاون باید به صورت یک یا چند عمل مادی نمود پیدا کرده باشد. هم‌چنین در ماده ۱ - ۴۵۰ قانون مجازات فرانسه تشکیل هرگونه دسته‌بندی با هدف ارتکاب جرم را مستوجب تا ۵ سال حبس دانسته است.

مهمترین مواردی که به طور خاص، قانونگذار فرانسوی در قانون مجازات به سازمان‌یافتگی آنها توجه خاص دارد، جرائم مرتبط با قتل، اعمال خشونت، مواد مخدر، آدم‌ربایی و توقیف غیرقانونی افراد، قاچاق انسان، قاچاق مهاجران، قوادی، اقدامات تروریستی، جعل پول، اخاذی، دزدی، تخریب اموال، پولشویی و جرائم مرتبط با سلاح و مواد منفجره است که مشمول آیین دادرسی افتراقی و مدون در مرحله تحقیقات پلیسی، تأمینات قضایی و دادرسی می‌شود.

ب. در نظام حقوقی ایران

در قانون مجازات اسلامی کشور ما در ماده ۱۳۰ قانون مجازات اسلامی ضمن تعیین تشدید مجازات سردستگی در تبصره یک این ماده گروه مجرمانه را تعریف و بیان کرده "گروه مجرمانه، گروه نسبتاً منسجم متشکل از سه نفر یا بیشتر است که برای ارتکاب جرم تشکیل می‌شود یا پس

از تشکیل، هدف آن برای ارتکاب جرم منحرف می‌گردد." در تبصره دو این ماده سردستگی را توصیف و بیان کرده "سردستگی، تشکیل یا طراحی یا سازماندهی یا اداره گروه مجرمانه است." هم‌چنین در ماده ۲ قاچاق انسان، ماده ۱۸ و ۴۴ قانون مبارزه با مواد مخدر سازمان یافتگی را از عوامل مشدده مجازات تعیین کرده است. هر چند در این مواد قانونی به جنبه گروهی و سردستگی اشاره کرده به ویژگیهای جنبه سازمان یافتگی از قبیل تقسیم کار، انسجام و ... اشاره نکرده؛ اما در بند "س" ماده یک قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز قاچاق سازمان یافته کالا و ارز را تعریف و بیان کرده است: "جرمی است که با برنامه‌ریزی و هدایت گروهی و تقسیم کار توسط یک گروه نسبتاً منسجم متشکل از سه نفر یا بیشتر که برای ارتکاب جرم قاچاق، تشکیل یا پس از تشکیل هدف آن برای ارتکاب جرم منحرف شده است، صورت می‌گیرد." این قانون که نسبت به دیگر قوانین مؤخرالتصویب است بدرستی به شرایط جرم سازمان یافته یعنی برنامه‌ریزی، هدایت گروهی و تقسیم کار و انسجام گروه اشاره می‌کند و حتی از قوانین کشور فرانسه تعریف جامعتری از این گونه جرائم ارائه کرده است لیکن این تعریف باید در بخش کلیات قانون مجازات اسلامی و برای جرائم با اهمیت به صورت کلی مورد توجه قانونگذار قرار گیرد.

۲-۷. نهادهای مبارز با جرائم سازمان یافته فرانسه

الف. وزارت کشور

وزارت کشور فرانسه به عنوان ناظر بر اجرای قانون و نهادهای مجری از جمله پلیس ملی در قانون اساسی این کشور شناخته می‌شود و وظیفه تأمین امنیت و حراست از شهروندان را برعهده دارد؛ لذا ضمن نظارت کلی بر نهادهای مجری قانون در جهت تأمین امنیت و حفاظت از شهروندان و مقابله با جرائم خطرناک در ساختار اداری وزارت کشور برای مبارزه با جرائم سازمان یافته، سه واحد جدا با عناوین دفتر ضدمافیا و تحقیقات، واحد ضد تروریست و دفتر همکاریهای زمینه‌ای وجود دارد که ژاندارمری، پلیس قضایی و گمرک از اعضای اصلی آنها هستند و این سه دفتر با نقش و عملکرد متمایز ایجاد شده است که در حال فعالیت هستند.

ب. وزارت اقتصاد و دارایی

در وزارت اقتصاد و دارایی کشور فرانسه نیز بخش بررسی گردشهای مالی و گمرک در جهت همکاری و کمک به سامانه عدالت کیفری فرانسه از طریق گزارش موارد سوء به پلیس و ارائه مستندات اقدامات مجرمان جرائم سازمان یافته نقش ایفا می‌کند.

درباره جرم‌یابی جرائم سازمان یافته در کشور فرانسه بخشهای پلیسی فعال به شرح ذیل است:

۱. معاونت مبارزه با جرائم سازمان یافته فرماندهی کل پلیس

از تاریخ ۱۹ می ۲۰۰۶ دو تغییر اساسی در ستاد مرکزی پلیس قضایی فرانسه رخ داده است: الف. تشکیل معاونت مبارزه با جرائم سازمان یافته و جرائم مالی با تجمیع معاونتهای امور جنایی و امور اقتصادی و مالی که این ساختار جدید با رویکرد پیشگیری و مبارزه مؤثرتر با جرائم سازمان‌یافته صورت گرفت. اکنون پلیس قضایی فرانسه از معاونتهایی شامل معاونت مبارزه با جرائم سازمان یافته، معاونت مبارزه با تروریست، معاونت علمی و فنی و معاونت منابع و ارزیابی و راهبرد و هم‌چنین دو بخش مستقل که شامل بخش روابط بین‌الملل و بخش مسابقات و بازیهای ورزشی تشکیل شده است که معاونت جرائم سازمان یافته و جرائم مالی موظف به پیشگیری و سرکوب جرائم سازمان یافته است و جمع‌آوری اطلاعات، تحلیل راهبردی و روابط با ادارات مرتبط بر عهده این معاونت است. هم‌چنین این معاونت در ارزیابی تهدیدات ناشی از سازمانهای جنایی نیز مشارکت دارد. این معاونت از قسمتهای ذیل تشکیل شده است:

۱. دفتر ۲. دایره تحلیل و هماهنگی ۳. دایره پشتیبانی عملیات ۴. اداره تحقیقات مالی و مالیاتی شامل سه گروه جرائم مالی، جرائم مالیاتی و مبارزه با فساد مالی ۵. دفتر مرکزی مبارزه با جرائم سازمان یافته متشکل از گروهانهای تحقیقات جنایی، پیشگیری از دزدیهای مسلحانه و قاچاق و گروهان تعقیب افراد فراری ۶. دفتر مرکزی مبارزه با قاچاق انسان ۷. دفتر مرکزی مبارزه با قاچاق مواد مخدر ۸. دفتر مرکزی مبارزه با قاچاق و آثار فرهنگی ۸. دفتر مرکزی مبارزه با جرائم مرتبط با فناوری اطلاعات و ارتباطات ۹. دفتر مرکزی پیشگیری از جرائم بزرگ مالی شامل گروهان پیشگیری از کلاهبرداری و گروهان پیشگیری از تحقیقات و بررسیهای مالی و شناسایی دارایی و اموال جنایی ۱۰. دفتر مرکزی پیگیری جعل پول و آثار صنعتی و هنری ۱۱. دفتر همکاری بین‌وزارتی (زواریان، ۱۳۹۳، ص ۵۹).

۲. بخش بین‌الملل پلیس

یکی دیگر از مهمترین بخشهای پلیس فرانسه را درباره جرائم سازمان یافته می‌توان بخش بین‌الملل پلیس دانست. این بخش، که مستقیماً زیر نظر فرماندهی کل پلیس کار می‌کند، مدیریت و پیگیری سه مسیر همکاری عملیاتی شامل اینترپل، شنگن و اروپل را تأمین می‌کند. این بخش تنها مرجع واجد شرایط و مسئول متمرکزسازی ملی همکاری بین‌المللی پلیس فرانسه است که شامل مأموران پلیس، ژاندارمها، صاحبمنصبان قضایی و مأموران گمرک هستند که نقطه

ارتباطی بین بخشهای کشورهای فرانسه و هم‌تایان خارجی است و مدیریت اجرایی آن دارای واحد انفورماتیک و گروهی شامل ۱۶ مترجم است (زواریان، ۱۳۹۳، ص ۶۴). اینترپل قدیمی‌ترین و مهم‌ترین سازمان بین‌المللی در همکاری پلیسی با ۱۸۸ کشور عضو است که از ۱۹۲۸ فعالیت دارد و مقر آن در لیون فرانسه است و در هر یک از کشورهای عضو دارای رابط دفتر مرکزی فرانسه است و برای بخشهای تحقیقاتی این کشور رابط اینترپل به شمار می‌رود. اروپل نیز یک آژانس اروپایی با هدف مبارزه با جرائم سازمان‌یافته است که حوزه اقدامات آن تمامی گونه‌های جرائم فراملی و تروریسم را شامل می‌شود؛ لذا بخش بین‌الملل پلیس با استفاده از سه راه ارتباطی و مترجمان ارتباط بسیار قوی با دیگر کشورها بویژه در سطح اروپا دارد و در ردگیری اقدامات شبکه‌های جنایی نقش بسیار مهمی ایفا می‌کند.

۳. پلیس‌های قضایی منطقه‌ای و بین منطقه‌ای

در سطح کشور فرانسه سه اداره منطقه‌ای شامل پاریس، ورسای و آژاسیو و ۹ اداره بین منطقه‌ای پلیس قضایی بوردو، دیژون، لیل، لیون، ماری، اولتان، رن، استراسبورگ و پوآنت آ پیتیر در ساختار ملی متمرکز مبارزه با جرائم سازمان یافته همکاری می‌کنند و هر کدام از اینها دارای گروهان تحقیقات و مداخله هستند که رابطان دفتر مرکزی مبارزه با جرائم سازمان یافته، و از صلاحیت ملی برخوردار هستند (زواریان، ۱۳۹۳، ص ۶۵). هم‌چنین این گروهانها با مشارکت گمرکات، بخشهای مالیاتی، ادارات کار و مشاغل و دیگر بخشهای محلی در زمینه جرم‌یابی جرائم سازمان یافته فعالیت دارند.

۴. ژاندارمری

ژاندارمری از نهادهای نظامی و انتظامی کشور فرانسه است. این نهاد جزئی از نیروهای مسلح فرانسه و هم‌زمان زیر نظر وزارت دفاع و وزارت کشور فرانسه است. ژاندارمری فرانسه هم دارای نیروی پلیس است و هم یگانهای ویژه دارد و برابر ق.آ.د.ک جزء ضابطان دادگستری به شمار می‌رود. مسئولیت آن در شهرهای کوچک، مناطق روستایی، جاده‌ها و مرزها است و در بیشتر موارد، کنترل عملیاتی آن بر عهده وزارت کشور است (وارگیز، ۱۳۹۵، ص ۱۳۵). طبق بند ۲ ماده ۱۶ ق.آ.د.ک فرانسه افسران، درجه داران و ژاندارم‌های ژاندارمری جزء ضابطان قضایی هستند و لذا چون ژاندارمری فرانسه در بخش بیشتری از کشور نسبت به پلیس ملی حضور دارد در صورت رو به رو شدن با جرائم سازمان یافته بویژه در مورد مواد مخدر، قاچاق انسان و مهاجران و دیگر جرائم سازمان همانند پلیس ملی صلاحیت رسیدگی دارد و برخی از نیروهای ژاندارمری به عنوان گروهانهای تحقیقات و مداخله در زمینه فعالیت‌های جنایی سازمان یافته ساماندهی شده هستند.

۳-۷. نهادهای جرم‌یابی جرائم سازمان یافته در ایران

در کشور جمهوری اسلامی ایران درباره مبارزه با جرائم سازمان یافته، ساختار افتراقی تدوین نشده است و نهادهای جرم‌یابی اعم از پلیس و نهادهای امنیتی در حوزه فعالیت‌های خود با جرائم با اهمیت متفاوت اعم از عادی و سازمان یافته مقابله می‌کنند. در ساختار فعلی پلیس، جرم‌یابی جرائم سازمان یافته توسط قسمتهای مختلف ناجا شامل پلیس آگاهی، پلیس مواد مخدر، پلیس اطلاعات، پلیس فتا در حوزه‌های وظایف خود با جرائم سازمان یافته نیز مبارزه می‌کنند.

۴-۷. شیوه‌های جرم‌یابی جرائم سازمان یافته فرانسه

در نظام حقوقی فرانسه برای رسیدگی به جرائم و تحقیقات درباره کشف و اثبات جرائم در مرحله پلیسی با توجه به درجه اهمیت و آثار آنها شیوه‌های جرم‌یابی متفاوت در نظر گرفته شده و در واقع برای عموم جرائم، شیوه‌های معمولی و عادی تعیین شده لیکن در جرائم خاص، روشهای جرم‌یابی افتراقی در نظر گرفته شده است. مهمترین شیوه‌های قانونی مورد استفاده نهادهای تحقیقاتی در مرحله تحقیقات جرائم عادی و سازمان یافته به شرح ذیل است:

۴-۷-۱. عملیات نفوذ

نفوذ در گروه‌ها، شبکه‌ها و سازمانهای جنایی که مرتکب جرائم شدید و جنایات می‌شوند یکی از روشهای تحصیل و ضبط دلائل جرم است. ماده ۸۱ - ۷۰۶ آیین دادرسی کیفری فرانسه به افسران پلیس اجازه داده است که در صورت ضرورت تحقیق یا رسیدگی در مورد جرائم سازمان یافته، دادستان شهرستان یا بازپرس رسیدگی کننده به پرونده می‌تواند به پلیس اجازه دهد که تحت کنترل آنها، عملیات مخفی نفوذ در باندهای مجرمانه را انجام دهند. برای این منظور افسر یا مأمور پلیس قضایی اجازه استفاده از هویت مستعار را دارد. مجوز صادر شده برای نفوذ در باندهای مجرمانه بیش از چهار ماه نخواهد بود و برای یک دوره چهار ماهه دیگر قابل تمدید است و این مجوز بعد از پایان عملیات در پرونده قرار می‌گیرد. هم‌چنین بر اساس ماده ۸۲ - ۷۰۶ این قانون افسر یا مأمور نفوذی بدون اینکه مسئولیت کیفری داشته باشد به اعمال ذیل مجاز است:

- الف. تحصیل، نگهداری، حمل و نقل، تحویل یا تسلیم مواد، اموال، محصولات اسناد یا اطلاعات ناشی از ارتکاب جرم یا مورد استفاده در ارتکاب جرائم
- ب. استفاده یا در اختیار گرفتن اشخاصی برای این رفتار به شیوه‌های حقوقی یا مالی و از طریق حمل و نقل، انبار، اسکان، نگهداری و وسایل ارتباطی
- پ. ارتکاب این رفتار در صورت درخواست افسر یا مأمور پلیس از مقامات قضایی برای دیگر اشخاص نیز قابل اعمال است.

در واقع قانونگذار فرانسوی به منظور آسان‌سازی جرم‌یابی جرائم پیچیده سازمان یافته ارتکاب بسیاری از رفتار مجرمانه را مجاز کرده تا عوامل نفوذی اعم از پلیس یا منابع و مخبران و یا دیگر افراد نفوذی پلیس در باندهای مجرمانه نهایت هم‌نوایی را در محیطی که رخنه کرده‌اند، داشته باشند و از خطرهای مصون بمانند و در این اعمال چه به صورت مباشرت و چه به صورت مشارکت یا معاونت مسئولیت کیفری نداشته باشند.

در جهت حمایت بیشتر از اقدامات نفوذ پلیس و یا اشخاصی از سوی پلیس در گروه‌های مجرمانه مرتکب جرائم سازمان یافته هرگونه افشای هویت آنها را جرم انگاری و ضمانت اجرای کیفری تعیین نموده است. در این راستا ماده ۸۴-۷۰۶ این قانون افشای هویت پلیس یا اشخاصی از سوی پلیس را بسته به میزان تأثیر آن تا ده سال حبس مجازات تعیین کرده است و در ماده ۸۵-۷۰۶ نیز نقش افسر یا دیگر افراد نفوذی در سازمانهای جنایی را در روند رسیدگی در حد شاهد تعیین کرده است که در صورت نیاز به رویارویی با رعایت حفظ هویت به صورت مستقیم یا غیرمستقیم و با اقدامات حفاظتی و مراقبتی صورت خواهد گرفت و بنا بر ماده ۸۶-۷۰۶ هیچ محکومیتی نمی‌تواند بر اساس توضیحات و ملاحظات افراد نفوذی در باندهای مجرمانه، علیه آنها صادر شود.

۷-۴-۲. شنود تلفنی

شنود تلفنی، رهگیری و ثبت ارتباطات تلفنی است. شنوده‌های تلفنی ممکن است هنگام تحقیقات آشکار یا تحقیقات مقدماتی در مورد جرم مرتبط با جرائم سازمان یافته یا با مجوز مرجع قضایی به مدت ۱۵ روز انجام شود که قابل تمدید برای یک دوره دیگر نیز هست. چنانچه شنوده‌های تلفنی به اعضای مجلس، وکلا یا صاحب‌منصبان قضایی مربوط است برابر قانون پس از اینکه بازپرس مسئول سازمان مربوط فرد مورد نظر را از آن آگاه کرد، انجام می‌شود.

۷-۴-۳. نصب دستگاه‌های صدا برداری و ضبط تصاویر

یکی از دیگر راه‌های جمع‌آوری دلائل اثبات وقوع جرم و انتساب آن در جرائم سازمان یافته در کشور فرانسه نصب دستگاه‌های ضبط صوت است. به منظور اجرای ساختار نصب دستگاه ضبط صوت، اجازه مقام قضایی لازم، و حتی ورود شبانه برای نصب این دستگاه‌ها مانند ورود روزانه امکانپذیر است. در ماده ۹۶-۷۰۶ آیین دادرسی کیفری فرانسه به بازپرس اجازه داده است تا با نظر دادستان به افسران و مأموران پلیس قضایی بر اساس نیابت قضایی اجازه دهد تا بدون رضایت افراد، دستگاه فنی نصب کند که هدف آن دریافت، تدوین، ضبط و پخش گفتگوهای خصوصی یا عمومی یا تصویر یک یا چند شخص در مکانها یا وسایل نقلیه خصوصی یا عمومی یا تصویر یک

یا چند شخص در یک مکان خصوصی است. نصب و پایان این تجهیزات باید صورتجلسه و حداقل برای یک دوره چهار ماهه قابل نصب است و پلیس باید صورتجلسه‌ای از تصاویر یا گفتگوهای ضبط شده‌ای را که به کشف واقعیت منجر می‌شود، ضمیمه پرونده کند. البته در همین ماده نصب این نوع وسایل در برخی مکانها و وسایل نقلیه برخی مقامات مانند وکلا، سردفتران، پزشکان و ... به رعایت شرایطی منوط شده است.

۷-۴-۴. نظارت

این شیوه، که بر گرفته از مصوبات کنوانسیون ۱۹۸۸ وین در مورد مبارزه با مواد مخدر در سطح بین‌الملل و همکاری بین کشورها است، هدف آن نظارت بر رفتار و فعالیت‌های اشخاص در مظان اتهام به منظور اطمینان از ارتکاب جرم و همچنین شناسایی دیگر عوامل و گروه‌های مجرمانه است. قانونگذار فرانسوی در ماده ۸۰ - ۷۰۶ آیین دادرسی به افسران پلیس قضایی و مأموران تحت اختیار آنها اجازه داده است تا با اطلاع دادن موضوع به دادستان، اشخاصی را که یک یا چند دلیل موجه علیه آنها مبنی بر ارتکاب جرائم جنایی و یا جرائم سازمان یافته وجود دارد یا نظارت بر فرستادن یا حمل اشیاء، اموال یا محصولات ناشی از ارتکاب جرم آنها را به مجموع سرزمین ملی فرانسه تسری دهند. در واقع پلیس و دیگر نهادهای جرم‌یابی با این اجازه قانونگذار قادر به شناسایی شبکه‌ها و سازمانهای جنایی و مبارزه در سطح وسیعتری در کشور فرانسه یا دیگر کشورها خواهند شد.

۷-۴-۵. رهگیری نامه‌ها و مکاتبات از طریق تجهیزات ارتباطی

از دیگر ساختارهایی که برای آسان‌سازی تحقیقات در جرائم مهم و سازمان یافته در نظام حقوقی فرانسه مورد توجه قانونگذار و سامانه عدالت کیفری قرار گرفته، بحث رهگیری نامه‌ها و مکاتبات از طریق وسایل ارتباطی (مخابراتی) است. برابر ماده ۹۵ - ۷۰۶ آیین دادرسی کیفری فرانسه به قاضی آزادیها و بازداشت اختیار داده است تا در صورت تقاضای دادستان (که پلیس تقاضای خود را باید به دادستان ارائه کند) رهگیری، ضبط و نسخه‌برداری از نامه‌ها و مکاتبات ارسال شده از طریق وسایل ارتباطی برای یک دوره چهار ماهه صادر کند. با توجه به پیشرفت روزافزون فناوریهای ارتباطات و گوناگون شدن این تجهیزات قانونگذار فرانسه با رویکردی پیش‌بینانه در متن قانون از عبارت "وسایل ارتباطی" استفاده کرده است که شامل تمام تجهیزات ارتباطی مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات حال و آینده می‌شود و نهادهای جرم‌یابی می‌توانند از ظرفیت تمام وسایل و تجهیزات ارتباطی مخابراتی مبتنی بر امواج رادیویی و اینترنت بهره کافی را در جهت کشف و جمع‌آوری دلائل وقوع جرم ببرند.

برای مبارزه با جرائم سازمان یافته و جلوگیری از بین بردن سریع اموال و داراییهای سازمانهای جنایی و همچنین تأمین حقوق بزه‌دیدگان و تصمین پرداخت جزای نقدی در اثر محکومیت و همچنین موفقیت در مصادره اموال ناشی از ارتکاب رفتار مجرمانه گروه‌های سازمان یافته در ماده ۱۰۳-۷۰۶ آیین دادرسی فرانسه، اختیار اجرای اقدامات تأمینی به هزینه خزانه دادگستری، در مورد اموال اعم از منقول و غیرمنقول، مشاع یا مفروز اشخاص (اعم از حقیقی و حقوقی) به قاضی آزادیها و بازداشت به درخواست دادستان، داده است که پلیس در صورت شناسایی چنین اموالی از اشخاص تحت بررسی حتی قبل از دستگیری و بازداشت، می‌تواند از طریق درخواست از دادستان به توقیف و مسدود کردن اموال اقدام کند که این امر امکان از دسترس خارج کردن اموال شبکه‌های جنایی را از بین می‌برد و امکان موفقیت در عملیات پلیسی و اثبات اقدامات مجرمانه را بیشتر می‌کند.

۷-۴-۷. استفاده از افراد پشیمان و جاسوسان

نهادهای جرم‌یابی بویژه پلیس می‌تواند از اطلاعات مفید افرادی که در جرائم سازمان یافته فعالیت دارند و نادم و پشیمان هستند و یا به منظور ایجاد انگیزه برای خروج بزهکاران از باندهای جرائم سازمان یافته، استفاده کنند و از مزایای تخفیف مجازات در مراحل رسیدگی آنان را بهره‌مند سازند. در موارد خاص، شخصی که به ارتکاب جرمی اقدام کرده است در صورتی که مرجع اجرایی (از جمله پلیس) یا مقام قضایی را آگاه کند و مانع تحقق جرم و در صورت مقتضی شناسایی دیگر عوامل جرم یا همدستان شود از مجازات معاف می‌شود یا کاهش می‌یابد. معافیت از مجازات یا کاهش مجازات زندان به نصف یا ۲۰ سال در مورد حبس ابد بویژه در زمینه جرائم تروریسم، قاچاق مواد مخدر، آدم‌ربایی و هرگونه جرم سازمان یافته در قانون مجازات فرانسه مقرر شده حتی در این رابطه ماده ۱ - ۶۳ - ۷۰۶ قانون آیین دادرسی کیفری به مقامات پلیسی، قضایی اجازه بهره‌مند کردن افراد پشیمان و خانواده آنها تدابیر حمایتی از جمله استفاده از هویت مستعار برخوردار سازند.

۷-۴-۸. افزایش تأخیر در مداخله وکیل

وکیل رکن چهارم دادرسی به شمار می‌رود و حق برخورداری متهم از وکیل در محله تحقیقات مقدماتی یکی از مهمترین حقوقی است که در اسناد بین‌المللی از جمله بند ۳ ماده ۱۴ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و اصول اساسی نقش وکلا مصوب مجمع عمومی سازمان ملل که در اصل ۷ این اصول اساسی مقرر شده است نهایتاً ظرف ۴۸ ساعت پس از دستگیری متهم

باید از حق دسترسی به وکیل برخوردار شود و این استثنا نیز برای جرائم خطرناک در نظر گرفته شده است (رضوی، ۱۳۹۵: ۲۳۷). در کشور فرانسه برای حمایت از تحقیقات جنایی و اثربخشی آن در مورد جرائم سازمان یافته و تروریسم حتی پا از این نیز فراتر گذاشته شده است و پلیس می‌تواند حق برخورداری متهم از وکیل مدافع را از زمان شروع تحقیقات تا ۴۸ ساعت با مجوز دادستان در جرائم سازمان یافته در آدم ربایی، قوادی، دزدی، اخاذی و در ارتکاب سازمان یافته جرائم قاچاق مواد مخدر و اعمال تروریستی تا ۷۲ ساعت به درخواست دادستان از قاضی آزادیها و بازداشت به استناد ماده ۲-۴-۶۴ این قانون محدود کند و در صورتی که از عناصر اولیه تحقیق یک خطر جدی عملیات تروریستی در فرانسه و یا خارج آن و یا ضرورت همکاری بین‌المللی آن را ایجاب کند به موجب ماده ۸۸-۷۰۶ به مدت یک تا ۴۸ ساعت دیگر قابل تمدید با اجازه قاضی آزادیها و بازداشت است و متهم پس از ۹۶ ساعت می‌تواند با وکیل ملاقات کند.

۷-۴-۹. افزایش مدت تحت نظر

از آنجا که تحقیقات در مرحله بازجویی و دیگر اقدامات تحقیقات مقدماتی از حساسیت بسیاری برخوردار است و هرگونه عجله و شتابزدگی مانع از موفقیت تحقیقات در جرائم پیچیده سازمان یافته خواهد شد برای تحقیقات بیشتر و دقیق پلیس فرانسه می‌تواند برای دو مدت ۲۴ ساعته، زمان تحت نظر بودن متهمان را تمدید کند. ماده ۸۸-۷۰۶ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه در این باره مقرر کرده است " ... در صورتی که ضرورت‌های تحقیق یا رسیدگی در مورد یکی از جرائم وارد در قلمرو اجرایی ماده ۷۳-۷۰۶ (جرائم سازمان یافته) آن را ایجاب کند تحت نظر یک شخص می‌تواند به صورت استثنایی موضوع دو تمدید اضافی ۲۴ ساعته قرار گیرد؛ لذا در این حالت مجموع ساعات تحت نظر تا ۹۶ ساعت افزایش می‌یابد (سپهری، ۱۳۹۵، ص ۶۸) و این تمدید به درخواست دادستان شهرستان با تصمیم کتبی و موجه قاضی آزادیها و بازداشت یا بازپرس اجازه داده می‌شود؛ لذا این امر می‌تواند نقش بسیار مهمی در ابتدای تحقیقات جرائم سازمان یافته از جمله جلوگیری از آگاه و متواری شدن همدستان، از بین بردن دلائل، جمع‌آوری مدارک و ادله، ایفا کند.

۷-۴-۱۰. محرومیت از حق ارتباط با نزدیکان

ارتباط با نزدیکان و بستگان یکی از مهمترین حقوق متهم است که بلافاصله پس از دستگیری و بازداشت می‌تواند با استفاده از وسایل ارتباطی، بستگان خود را از وضعیت خود آگاه کند و این امر در بیشتر نظامها و سامانه‌های حقوقی دنیا پذیرفته شده است. در ماده ۲-۶۳ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه متهم ظرف سه ساعت پس از دستگیری و تحت نظر قرار گرفتن به وسیله

تلفن به شخصی که که عادتاً با او زندگی می‌کند یا یکی از والدین خود در خط مستقیم، یکی از برادران یا خواهران یا کارفرمای خود، موضوع را اطلاع دهد، ولی اگر افسر پلیس قضایی به دلیل ضرورت تحقیق معتقد باشد که این شخص نباید از چنین ضرورتی استفاده کند، باید فوراً موضوع را به اطلاع دادستان برساند تا در این مورد تصمیم بگیرد (سپهری، ۱۳۹۵، ص ۸۱) و در صورتی که تحت نظری به علت جرائم سازمان یافته به موجب قسمت اخیر ماده ۸۸ - ۷۰۶ متهم پس از ۹۶ ساعت می‌تواند چنین درخواستی داشته باشد و این چنین محدودیت می‌تواند خطر افشای اطلاعات و اطلاع شرکا و معاونان جرم و یا از بین بردن دلائل و مدارک جرم را کاهش دهد و شانس موفقیت مقامات پلیس در تحقیقات جنایی را افزایش دهد.

۷-۴-۱۱. معافیت از مجازات

با توجه به اینکه کشف و اثبات و انتساب جرائم سازمان یافته برای مجریان قانون سخت، و با پیچیدگیها و دشواریهای خاص به علت سطح محرمانگی زیاد رو به رو است، قانونگذار فرانسه در ماده ۲- ۴۵۰ مقرر کرده است: "هرکس در گروه یا دسته تعریف شده به موجب ماده ۱ - ۴۵۰ شرکت کند در صورتی که پیش از هر گونه تعقیب برای مقامات صلاحیتدار، ماهیت گروه یا دسته را آشکار سازد به گونه ای که امکان شناسایی دیگر شرکت‌کنندگان را بدهد از مجازات معاف می‌شود"؛ لذا یکی از شیوه‌های بسیار مطلوب و کاربردی برای کشف جرائم پیچیده سازمان یافته این است که از میان خود اعضای باندهای مجرمانه تشویق به گزارش و دادن اطلاعات و حتی شهادت به ارتکاب جرائم دیگر اعضا است. از آنجا که مجازات جرائم سازمان یافته شدید است و معافیت از هرگونه مجازات و حتی اقدامات حمایتی برای این گونه افراد انگیزه مناسبی برای آنها و افزایش احتمال موفقیت جرم‌یابان در پی جویی این گونه جرائم است در همین راستا مقنن فرانسوی درباره افرادی که به آگاه ساختن مقام اداری یا قضایی در جهت جلوگیری از ارتکاب جرم و در صورت مقتضی شناسایی دیگر شرکا و معاونان جرم اقدام می‌کنند ضمن معافیت از کیفر در قسمت اخیر ماده ۷۸ - ۱۳۲ قانون مجازات فرانسه مقرر شده است که هیچ محکومیتی نمی‌تواند تنها بر اساس اظهارات شخصی مورد حکم قرار گیرد که موضوع مفاد این ماده باشد.

۷-۴-۱۲. استرداد

گریز از صلاحیت قضایی سرزمینی یکی از قدیمی‌ترین شگردهای متهمان و مجرمان برای دوری از دسترسی سامانه‌های عدالت کیفری و تحمل کیفر به علت رفتار مجرمانه ارتكابی است که دولت‌ها برای مبارزه با مجرمان و احقاق حقوق بزه‌دیدگان اقدام به انعقاد قراردادهای دو یا چند جانبه و تصویب کنوانسیونهای متعدد کرده‌اند تا دسترسی به افراد فراری تحت تعقیب و محکومان

آسان شود؛ هرچند برخی موانعی از جمله نوع جرم و میزان مجازات، اختلاف برداشتها و تعابیر، پیچیدگی جرائم، چند صلاحیتی و ... بر سر راه استرداد نیز قرار می‌گیرد (امیدی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۷۰). در نظام حقوق کشور فرانسه استفاده ظرفیت استرداد مجرمان یکی از شیوه‌های اصلی آسان‌کننده جرم‌یابی بویژه در جرائم سازمان یافته به شمار می‌رود و در زمینه استرداد بین دولتهای اروپایی و دیگر کشورها مقرراتی در آیین دادرسی کیفری تعیین شده است.

۷-۴-۱۳. پذیرش عملیات پلیسی دیگر دولتها در صلاحیت سرزمینی فرانسه و استفاده مأموران متخصص خارجی در نظام پلیسی فرانسه

اقدامات پلیسی دولتهای دیگر در صلاحیت سرزمینی کشور فرانسه برای جرائم خاص از جمله جرائم سازمان یافته یکی از روشهای مبارزه با این جرائم خطرناک در نظر گرفته شده است که سامانه حقوقی کیفری فرانسه آن را پذیرفته و در ماده ۷ - ۶۹۴ مقرر کرده است که مأموران پلیس خارجی می‌توانند با توافق پیشین وزیر دادگستری، تحت مدیریت افسران پلیس قضایی فرانسه در صلاحیت سرزمینی فرانسه، عملیات نفوذ در باندهای مجرمانه را طبق مقررات ۸۱-۷۰۶ تا ۸۷ - ۷۰۶ دنبال کنند. در ماده ۸ - ۶۹۴ این قانون مقرر شده است که با موافقت مقامات قضایی خارجی، مأموران آنها برای خدمت تخصصی نفوذ در باندهای مجرمانه در خاک فرانسه و در چارچوب دادرسی قضایی فرانسه تحت مدیریت افسران پلیس قضایی فرانسه مشارکت کنند با توجه به اجازه‌ای که در ماده ۲ - ۶۹۵ آیین دادرسی فرانسه به پلیس داده شده یکی از بهترین اقدامات جرم‌یابی جرائم سازمان یافته است که در موفقیت در مبارزه با جرائم سازمان یافته اهمیت بسزایی دارد.

۷-۴-۱۴. گروه‌های تحقیقاتی پلیسی مشترک با اعضای اتحادیه اروپا

تشکیل گروه‌های تحقیقاتی مشترکی بین پلیس‌های کشورهای عضو اتحادیه اروپا از دیگر راهکارهای مورد استفاده در نظام حقوقی فرانسه برای جرم‌یابی جرائم سازمان یافته است که امکان تشکیل و مشارکت پلیس فرانسه با هم‌تایان خارجی در سطح اتحادیه اروپا ایجاد شده است. در این راستا در ق.آ.د.ک مقرراتی تدوین شده است. در ماده ۲ - ۶۹۵ آن قانون این کشور اهداف چنین گروه‌های تحقیقاتی مشترک را اقداماتی از جمله کشف جنایات، دریافت اظهارات، کمک به افسران پلیس قضایی، مراقبت و نظارت و نفوذ در باندهای مجرمانه تعیین کرده است. هم‌چنین در ماده ۳ - ۶۹۵ این قانون مقرر شده است "در چارچوب گروه مشترک تحقیقاتی، افسران و مأموران پلیس قضایی فرانسه مسئول در یک گروه مشترک تحقیقاتی می‌توانند در تمام نقاط سرزمین دولتی که در محدوده اختیاراتی مداخله کنند که توسط این قانون برای آنها تعیین شده است و به اقدامات و عملیاتی اقدام کنند که توسط مسئول گروه تجویز می‌شود".

در قانون آیین دادرسی کیفری ایران برای جرم‌یابی جرائم سازمان‌یافته یک روش افتراقی مانند قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه تدوین نشده و شیوه‌های جمع‌آوری مدارک و دلائل برای این‌گونه جرائم مانند جرائم عادی تعیین، و تنها به صورت محدود در برخی موارد از جمله در ماده تبصره ماده ۴۸ آیین دادرسی کیفری داشتن وکیل در جرائم سازمان‌یافته تعیین شده که مشمول مجازات سلب حیات، حبس ابد، قطع عضو، نصف دیه یا بیشتر مجازات تعزیری درجه سه و بالاتر، به انتخاب از بین وکلای رسمی منوط شده است که مورد تأیید رئیس قوه قضاییه هستند. همچنین امکان صدور دستور جلب متهم جرائم سازمان‌یافته بدون ارسال احضاریه در بند "ت" ماده ۱۸۰ ق.آ.د.ک تعیین، و برای پلیس و دیگر ضابطان اختیارات خاص و شیوه‌های کشف، اثبات و انتساب برای جرائم سازمان‌یافته در نظر گرفته نشده است.

۸. نتیجه‌گیری

متخصصان، شبکه‌ها و سازمانهای جنایی از طریق فساد و نفوذ، پولشویی، جعل اسناد، خشونت و اخاذی، مقابله با مجریان قانون، فناوری و تجارت آنلاین به قاچاق و توزیع مواد مخدر، قاچاق انسان و مهاجران، قاچاق سلاح و مهمات، قاچاق حیات وحش، میراث فرهنگی، مواد هسته‌ای و خطرناک، مبارزه اقتصادی، جرائم سایبری، استثمار جنسی و فساد در ورزش اقدام می‌کنند. همچنین حدود ۷۶ درصد از شبکه‌ها و سازمانهای جنایی شناخته شده دارای حداقل شش نفر عضو و بقیه تا پنج نفر عضو دارند (اروپل، ۲۰۱۷، ص ۱۵).

جرائم سازمان‌یافته در پس تقاضای برخی خدمات و کالاها، که به صورت قانونی عرضه نمی‌شود، ظهور و بروز و پویایی خود را با استفاده از متخصصان جنایی حفظ کرده و در سراسر جهان گسترش یافته است و برای مبارزه با آن باید تقاضای این نوع کالاها و خدمات کاهش یابد و به منظور جرم‌یابی این‌گونه جرائم ضمن اینکه شبکه‌ها و سازمانهای جنایی به عنوان کل نگریسته شود و حوزه اقدامات جرم‌یابانه از قبیل شناسایی، کشف و دستگیری و جمع‌آوری دلائل نه به صورت محلی و بلکه در قلمرو منطقه‌ای، کشوری و حتی بین‌المللی و جلب همکاری بین‌المللی صورت گیرد. ساختارهای پلیسی و امکانات و تجهیزات و تخصص آنها باید با پیشرفتهای سازمانها و شبکه‌های جنایی مرتکب جرائم سازمان‌یافته متناسب باشد و قوانین و مقررات نیز در این راستا تعدیل شود.

در کشور فرانسه برای جرم‌یابی جرائم سازمان‌یافته در نهاد پلیس از سال ۲۰۰۶ تغییراتی

ایجاد شده و در سطح فرماندهی کل پلیس معاونت مبارزه با جرائم سازمان یافته و در پلیس پاریس و دیگر پلیس‌های منطقه‌ای و بین منطقه‌ای و ژاندارمری شهرستانها نیز گروهانهای تحقیقاتی درباره جرم‌یابی جرائم سازمان یافته فعالیت دارند و به عنوان رابطان دفتر مرکزی مبارزه با جرائم سازمان یافته مشغول فعالیت هستند. در سطح وزارت کشور نیز سه دفتر در زمینه جرائم سازمان یافته و تروریستی و مافیا فعالیت دارند. همچنین بخش بررسی گردشهای مالی و مالیات و گمرک زیرمجموعه وزارت دارایی و اقتصاد در این زمینه همکاری دارند در صورتی که در نظام حقوقی ایران ساختارهای خاصی در نهاد پلیس و دیگر نهادهای مجری قانون تدوین نشده است و این نوع جرائم توسط همان ساختارهای جرائم عادی رسیدگی می‌شود.

در قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه آیین دادرسی و تحقیقات پلیسی خاص برای رسیدگی به جرائم سازمان یافته تدوین، و به پلیس اختیارات بیشتری نسبت به رسیدگی به دیگر جرائم داده شده و روشها و شیوهها و اقدامات تکمیلی برای موفقیت پلیس در جرم‌یابی جرائم سازمان یافته در نظر گرفته شده است؛ اما در کشور ایران برای پلیس اختیارات خاصی برای جرم‌یابی جرائم سازمان یافته مانند کشور فرانسه تعیین نشده است و صرفاً در مرحله تحقیقات مقدماتی در جرائم سازمان یافته حق برخورداری از وکیل منوط به استفاده از وکلای مورد تأیید قوه قضاییه و جلب بدون احضار برای متهمان این جرائم پیش‌بینی شده است.

۹. پیشنهادهای کاربردی

کشور ایران، که از فعالیت گروهها و شبکه‌های جنایی در زمینه قاچاق و توزیع مواد مخدر، کالا، انسان و مهاجران، پولشویی و دیگر جرائم مهم رنج می‌برد و خسارات فراوانی بر جامعه و نهادهای مجری قانون تحمیل شده است، لذا با توجه به یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌شود:

- با توجه به قوانین مدون تعریف جرائم سازمان یافته و تشکیل دسته‌بندی با هدف ارتکاب جرم در مواد ۷۱-۱۳۲ و ۱-۴۵۰ قانون مجازات فرانسه و بویژه تدوین آیین دادرسی افتراقی در قانون آیین دادرسی کیفری در نظام حقوق کیفری فرانسه به منظور مبارزه با جرائم سازمان یافته و سازمانهای جنایی و توجه کمتر به جرائم سازمان یافته در قوانین جزایی ایران، که در چند جرم خاص از جمله قاچاق مواد مخدر، کالا و ارز و قاچاق انسان مورد توجه قرار گرفته و در دیگر جرائم صرفاً برابر ماده ۱۳۰ قانون مجازات اسلامی به سردستگی توجه شده است، پیشنهاد می‌شود سازمان یافتگی و جرائم ارتكابی شبکه‌ها و سازمانهای جنایی که آثار اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی بسیار سوئی در پی دارد در دیگر جرائم دارای اهمیت نیز مورد توجه قانونگذار

و نظام حقوق کیفری قرار گیرد و از تجربیات قانونگذاری و اجرایی کشور فرانسه در این زمینه بهره‌گیری شود.

- به منظور هدفگذاری، هماهنگی، برنامه‌ریزی، هدایت، کنترل و ارزیابی مبارزه با سازمانهای جنایی و جرائم سازمان یافته ملی و فرا ملی پیشنهاد می‌شود ساختار مناسب در وزارت‌های مرتبط از قبیل وزارت کشور، اطلاعات، اقتصاد، قوه قضائیه، پلیس و ستاد کل نیروهای مسلح ایجاد شود و کمیته‌های لازم در این زمینه فعال شوند و افراد آموزش‌دیده و متخصص در این زمینه در هر سازمانی به کارگیری گردند.

- پیشنهاد می‌شود شیوه‌های جرم‌یابی جرائم سازمان یافته مورد استفاده در نظام حقوق کیفری کشور فرانسه از قبیل عملیات نفوذ، نصب دستگاه‌های ضبط صوت و تصویر، تحویل تحت کنترل و نظارت، رهگیری مکاتبات الکترونیکی، استفاده از جاسوسان و افراد نادم، معاضدت و همکاری‌های حقوقی بین ایران و دیگر کشورها، همکاری‌های فنی و آموزشی بین ایران و دیگر کشورها، استفاده از مشوق‌های لازم برای مجرمان، گروه‌های تحقیقاتی و علمی و عملیات مشترک بین پلیس و دیگر نهادهای مجری قانون با پلیس دیگر کشورها، محدودیت‌های حقوق دفاعی متهمان، افزایش اختیارات مجریان قانون، مشوق‌های لازم برای مجریان قانون، پذیرش اماره مجرمیت و ... مورد توجه قانونگذار قرار گیرد و در نظام حقوق کیفری ایران اجرایی، و مسئله مبارزه با جرائم جنایی آسان شود.

فهرست منابع

- استفان، مالوری (۱۳۹۲)، "شناختی بر جرائم سازمان یافته"، ترجمه تقی بختیاری، انتشارات دانشگاه علوم انتظامی.
- امید، علی و محمدی، عطا (۱۳۹۱)، "بررسی موانع اینترپل در ارتباط با استرداد مجرمین در دو سطح بین‌المللی و داخلی و ارائه راهکارهایی برای بهینه کردن استرداد مجرمین به ایران"، فصلنامه مطالعات بین‌المللی پلیس، دوره سوم، ش ۱۲، زمستان، ص ۵۵ تا ۹۹
- آلوم، فیلیا (۱۳۹۴)، "مبارزه با جرائم سازمان یافته"، ترجمه مهدی مقیمی، انتشارات دانشگاه علوم انتظامی.
- تدین، عباس (۱۳۹۱)، "قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه"، ترجمه معاونت حقوقی قوه قضائیه، انتشارات خرسندی، تهران

- حاجیانی، ابراهیمی (۱۳۸۴)، "جرائم سازمان یافته؛ مفهوم، مدلها و تأثیرات آن بر ثبات سیاسی، فصلنامه مطالعات راهبردی، ش ۲۹، س هشتم، پاییز
- رضوی، محمد (۱۳۹۵)، "استانداردهای جهانی حقوق بشر در فرایند تحقیقات پلیسی"، انتشارات دانشگاه علوم انتظامی.
- زواریان، معصومه (۱۳۹۳)، "پلیس ملی فرانسه"، انتشارات سازمان عقیدتی ناجا.
- ژان، بوریکان (۱۳۷۶)، "بزهکاری سازمان یافته در حقوق کیفری فرانسه"، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، مجله تحقیقات حقوقی دانشگاه شهید بهشتی، ش ۲۲-۲۱، زمستان
- سپهری، روح الله (۱۳۹۵)، "آیین دادرسی کیفری" (مطالعه تطبیقی استثنائات در حقوق ایران و فرانسه)، انتشارات دادگستر، تهران
- سلیمی، صادق (۱۳۸۲)، "جنایت سازمان یافته فراملی در کنوانسیون پالمو و آثار آن"، نشریه دفتر خدمات حقوقی بین المللی جمهوری اسلامی ایران، ش ۲۹، پاییز
- علیزاده، سعید و قهرمانی انشار، نیوشا (۱۳۹۵)، "بررسی جرائم سازمان یافته با تأکید بر قاچاق مواد مخدر و راهکارهای پیشگیرانه آن"، فصلنامه مطالعات علوم اجتماعی، دوره ۲، ش ۱، بهار
- کی نوبل، رونالد (۱۳۹۰)، "راهنمای تحقیقاتی اینترنتی در زمینه جرائم سازمان یافته"، ترجمه ایدین سعیدی، انتشارات سازمان عقیدتی سیاسی ناجا، تهران
- گودرزی، محمدرضا (۱۳۸۶)، "قانون مجازات فرانسه"، ترجمه معاونت حقوقی قوه قضاییه، انتشارات سلسبیل، قم
- معظمی، شهلا (۱۳۸۴)، "جرم سازمان یافته و راهکارهای جهانی مقابله با آن"، نشر دادگستر، تهران
- میر محمد صادقی، حسین (۱۳۷۷)، "حقوق جزای بین الملل"، نشر میزان، تهران
- میرکمالی، محمد (۱۳۹۳)، "نقش اسناد هویتی در پیشگیری از جرائم سازمان یافته"، فصلنامه آموزه‌های حقوق کیفری، ش ۷
- میلانی، علیرضا؛ باقری، نفیسه و شیرازی مقدم، محمد مهدی (۱۳۹۵)، "عملکرد نظام حقوقی ایران در مواجهه با جرائم سازمان یافته"، فصلنامه مطالعات اجتماعی، دوره ۲ ش ۱
- وارگیز، جان (۱۳۹۵)، "بررسی تطبیقی الگوهای پلیس"، ترجمه غلام چاپلقیان، فصلنامه توسعه سازمانی پلیس، ش ۵۷

- هندیانی، عبدالله (۱۳۸۹)، "شناخت تهدیدات ناشی از جرایم سازمان یافته علیه امنیت عمومی جمهوری اسلامی ایران"، فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، س ششم، ش دوم، تابستان

- هندیانی، عبدالله (۱۳۹۴)، "تهدیدهای امنیتی و جرائم سازمان یافته"، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران.

- Alexander Kapatadze, (2010), 'Transitions After Transitions': Coloured Revolutions And Organized Crime In Georgia, Ukraine And Kyrgyzstan, In fulfilment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy School of International Relations, University of St Andrews St Andrews, UK, <https://research-repository.st-andrews.ac.uk/And The Protocols Thereto>
- Bossard, André, (1988), **La criminalié internationale**, Paris, PUF
- Canada: Solicitor General, (1998), **Organized Crime Impact Study**, Highlights, p. 5.
- Cyrille Fijnaut/ Frank Bovenkerk/ Gerben Bruinsma/ Henk Van de Bunt, (1998), **Organized Crime in Netherlands**, The Hague: Kluwer Law International, pp. 26-27.
- Howard Abadinsky, (1994), **Organized Crime**, 4th ed, Chicago, p. 6.
- Oxford Handbooks In Criminology And Criminal Justice General Editor: Michael Tonry, HV6441.O94 2014
- Raymond J. Michalowski, (1985), **Order, Law, and Crime, An Introduction to Criminology**, NewYork, p. 368.
- Serious And Organised Crime Threat Assessment European Union 2017 Europoi

شروېشگاه علوم انساني و مطالعات فرهنگي
پرتال جامع علوم انساني